

СОЦІОЛІНГВІСТИКА ЯК ІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД Й УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

У статті розкрито напрями формування теорії, методи зарубіжної соціолінгвістики з метою відображення єдності універсального й ідіоетнічного компонентів знання про мову та суспільство у різножанрових працях. Досвід української соціолінгвістичної традиції систематизовано у зв'язку з етапами характеристики суспільної природи мови, проблематикою і завданнями опису сучасної мовної дійсності в Україні.

Ключові слова: теорія соціолінгвістики, методи соціолінгвістики, соціолінгвістичне знання, соціолінгвістична традиція, українська соціолінгвістика.

У переліку наук, які розкривають образи мови щодо суспільства, вирішальну роль відіграє соціолінгвістика, що в мовознавчих традиціях має статус інтеграційного напрямку досліджень і навчальної дисципліни. Розвиток соціолінгвістики на матеріалі різних мов сьогодні підтверджує актуальність зовнішньої лінгвістики, яку свого часу виокремив Ф. де Сосюр. Оскільки соціолінгвістичне знання постає в єдності універсального та ідіоетнічного компонентів (адже обґрунтування будь-якого питання про взаємодію мови й суспільства розпочинається від уже відомих теоретичних положень), у статті коротко окреслимо напрями досліджень зарубіжних со-

ціолінгвістів і перспективи української соціолінгвістики, завдання якої сьогодні – бути не лише джерелом наукового знання про різні аспекти мовної дійсності в Україні, а й транслятором цього знання в суспільство.

1. Соціолінгвістика як формування лінгвістичного знання про взаємодію мов і суспільств

Розвиткові ідей соціолінгвістики насамперед посприяв такий принцип опису мови, як експансіонізм. Із метою пізнання суспільної природи мови ще з часів І. Бодуена де Куртене й Е. Сепіра наголошено потребу зв'язку лінгвістики з ін-

шими дисциплінами. Тому категорійний апарат сучасної соціолінгвістики пов'язаний з іншими науковими напрямами й містить набір методів для збору мовного матеріалу: інтерв'ю, анкетування, соціологічне опитування, біографічний, статистичний, дискурс-аналіз чи критичний дискурс-аналіз тощо. Соціолінгвістика розкриває, виявляючи корелятивні зв'язки, нові характеристики мови щодо держави, влади, політики, нації, міста та ін. На конкретній теоретичній базі й ілюстративному матеріалі дослідники отримують нові результати. Вони ж повинні поставати як природження нового знання: через зміни змісту та обсягу вже в наявних категорій та понять і шляхом виокремлення нових, що завершують цикл пізнання. Соціолінгвістична теорія виникає щодо різномовної емпіричної бази. Цінність соціолінгвістичної теорії полягає в узагальненні дійсності та у виробленні конкретних рекомендацій на основі отриманих результатів здійсненого аналізу, в чому виявляється прикладне значення сучасної соціолінгвістики. Про це сигналізують навіть назви досліджень, як-от: «Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації», 2008 [3]. Водночас розвиток теорії сприяє формуванню метатеорії, тобто теорії, що аналізує методи і властивості теорії [20].

Сьогодні про розвиток теорії соціолінгвістики свідчать різножанрові праці, наприклад, словники (*J. Swann, A. Deumert, T. Lillis and R. Mesthrie. A Dictionary of Sociolinguistics, 2004*); міжнародні журнали (*Language and Society; Journal of Sociolinguistics*); збірники праць (*Sociolinguistics. Ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski, 2009* (т. 1–6) [19]); монографічні дослідження (*J. K. Chambers. Sociolinguistic Theory. Linguistic Variation and its Social Significance, 2009*). Хоча мовознавці й стверджують те, що межі між соціолінгвістичними традиціями в умовах нової парадигми зникають [14, с. 1–2], усе ж кожна з них має власні кількісні та якісні показники. За першими з них постає жанрове розмаїття праць, до складу інших потрапляє тематика, оновлення методик аналізу чи методології взагалі, розробка нових підходів тощо. За цими ознаками можна характеризувати зміст кожної традиції.

Розвиткові метатеорії соціолінгвістики сприяють міжнародні (приміром, видані англійською та німецькою мовами) збірники [17–18], що розкривають проблематику розділів соціолінгвістики на матеріалі різних мов і країн. Свого часу М. Халідей виокремив макросоціологію мови, диглосію, мовне планування та мовне будівництво (зокрема і питання мовної політики), соціальну діалектологію, переключення коду та інші підрозділи соціолінгвістики. За У. Лабовим,

проблематика цієї науки охоплює питання стандартизації мови, мовне планування (тобто питання мовної політики), соціальне розшарування мови, мовну варіативність і т. д. І все ж навіть в умовах певної неоднозначності, аморфності визначень тих чи тих питань у різних працях теоретична і прикладна соціолінгвістика реагує на виклики часу у працях про взаємодію мов, особливості мовних ситуацій, причинно-наслідкові зв'язки між мовою та державою, мовою та ідеологією, мовою і нацією, мовою і політикою, мовою і релігією [1; 12; 13; 15; 19–22; 24].

Важливу роль у формуванні образів мови щодо суспільства відіграли пошуки нової методології опису: наприклад, за допомогою впровадження дискурс-аналізу, див.: *Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language (1983)*. На думку одного із творців критичного дискурс-аналізу проф. Рут Водак, саме ця праця зробила перший крок у пізнанні складного явища, яким є соціолінгвістичний дискурсний аналіз. Але навіть із роками взаємодія дискурс-аналізу і соціолінгвістики залишається «різнопрочитаною». Для порівняння наведемо дві праці: *Jan Blommaert. Sociolinguistics and Discourse Analysis: Orders of indexicality and Polycentricity // Journal of Multicultural Discourses. Volume 2, Issue 2, 2007* (автор вважає, що глобалізація употужнює увагу до соціолінгвістичного варіювання в дискурсі, тому важливо за допомогою соціолінгвістичних категорій вивчати лінгвістичні й культурні зміни, що характеризують навколишнє середовище) і *Marting Reisigl. Discourse analysis and sociolinguistics – an intricate relationship* (доповідь прозвучала на 17-му симпозіумі із соціолінгвістики в Амстердамі в 2008 р., автор пояснював теоретичну та методологічну роль соціолінгвістичних категорій у дискурсі і значення дискурсивно пов'язаних концептів та методів у соціолінгвістиці).

Уже є дослідження, виконані в площині критичного дискурс-аналізу, міждисциплінарної методології. Вона постає результатом низки праць (див. одну із них: *Farclough N. Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language, 2010*), що засвідчили потребу теоретичної взаємодії соціології, лінгвістики, політології, філософії. Візьмімо, для прикладу, аналіз відносин влади, мови та людини. Для опису важливо узгоджувати категорії *дискурс, жанр, реконтекстуалізація, аргументація* із теорії дискурсу з поняттями *влада, ідеологія, законність*, що використовуються в політології. Або інший приклад: хоча ознаки *реконтекстуалізації* прийшли із соціологічних праць В. Берстайна, однак тлумачення категорії в критичному дискурс-аналізі потребує уваги до поняття *жанр* з площини текстового аналізу. Недивно, що зросла частка міждисцип-

лінарних досліджень, які ґрунтуються на взаємодії різних теорій. Саме така взаємодія є не чим іншим, як джерелом для теоретичного і методологічного опису питань. Тому критичний дискурсний аналіз сьогодні сприяє розкриттю функцій мов, мовної політики, мовної ситуації в історії чи сьогодні [16].

Водночас на соціолінгвістику впливають результати досліджень із суміжних дисциплін. Наприклад, поглибленню опису мови, влади і політики сприяє праця французького соціолога П. Бурдьє (*Bourdieu P. Language and Symbolic Power. – Cambridge: Polity Press, 2005*). Відштовхуючись від ідей Ф. де Сосюра, Н. Хомського й Остіна, цей дослідник показує, що навіть незначна мовна взаємодія містить сліди соціальної структури. Праця проливає світло на способи, в яких мовний вжиток варіює залежно від класу і гендеру, пропонує нові підходи до вивчення мови в сфері політики.

Крім спеціалізованих дослідницьких груп чи центрів, праць окремих лінгвістів, розвиткові проблематики соціолінгвістичних досліджень, діалогу між представниками соціолінгвістичних традицій сприяють міжнародні конференції. Цей короткий огляд результатів зарубіжних досліджень вмотивовує наше розуміння ролі соціолінгвістики та її перспектив в Україні.

2. Українська соціолінгвістична традиція: етапи розвитку, проблеми, завдання

Термін *українська соціолінгвістична традиція* позначає насамперед весь досвід вивчення української мовної дійсності, накопичений мовознавцями (і не тільки лінгвоукраїністами), тобто ця молода традиція – носій ідіоетнічного знання про взаємодію мови та суспільства в конкретній державі.

2.1. Етапи розвитку. Обговорення початку традиції, тобто відлік історії української соціолінгвістики може бути дискусійним (зрештою, як і відповідь на питання про початок мовознавства). Розвиток історії української соціолінгвістики можна розглядати або від часу розкриття питань взаємодії мови та суспільства в різноманітних текстах українських авторів, або від часу висвітлення в спеціалізованому мовознавчому дискурсі суспільної природи мови, або від офіційно визнаного початку розвитку соціолінгвістичних ідей у словниках, монографіях чи статтях. Взнявши до уваги, що саме наукові праці XIX століття вперше почали враховувати, крім мовознавчої, історичної чи культурологічної аргументації, ще й соціологічні поняття для опису взаємодії мови та суспільства (роль чинника соціології), вважаю, що суспільну природу мови в українському науковому дискурсі описували

впродовж таких чотирьох етапів: 1) з другої половини XIX ст. до виникнення соціологічного напрямку в мовознавстві (тобто до 20-х рр. минулого століття), 2) у контексті соціологічного напрямку (20–40 рр. XX століття), 3) упродовж етапу радянської соціолінгвістики (50–90 рр. XX ст.); 4) на етапі новітньої соціолінгвістики з 90-х рр. минулого століття і до сьогодні [7–9].

Перший етап: розкриття суспільної природи мови у працях О. Потебні, М. Драгоманова, І. Франка (тобто до виникнення соціологічного напрямку в мовознавстві) базувалося на взаємодії ідей мовознавчої теорії та соціології. Формування поглядів О. Потебні відбулося не просто на етапі розвитку психологічного напрямку, зокрема ідей Г. Штейнталя та Лацаруса, які розпочали характеристику народної та індивідуальної психології, а в часи поширення ідей англійського соціолога Г. Спенсера. М. Драгоманов – перший професійний український соціолог, І. Франко теж добре знав соціологічні ідеї свого часу. У врахуванні ідей соціології вбачаємо певну закономірність: без ідей О. Конта, Г. Тарда не було би розуміння суспільної природи мови Ф. де Сосюра, без ідей французької школи соціології Е. Дюркгейма не відбулася б французька школа соціології мови А. Мейє. Українські дослідники трактували суспільну природу мови під різними радикалами: психололінгвістичним (О. Потебня), культурно- та літературно-історичним (М. Драгоманов та І. Франко). Так отримано перші результати про взаємодію мови й нації, ознаки мовної ситуації, про статус мов, соціальну базу носіїв, мову і церкву, мову і освіту, денаціоналізацію, літературну мову, засоби кодифікації, мовну стійкість, двомовність, престиж мов та ін. Зауважу, ці результати отримано на матеріалі української та інших мов у діахронії й синхронії.

Другий етап. Соціологічний напрям в українському мовознавстві 20–40 рр. минулого століття як передетап розвитку власне соціолінгвістики. У багатьох джерелах засвідчено, що в цей час були женецька, французька та радянська школи соціології мови. Однак сьогодні з контексту останньої вже виокремлено український досвід [7, с. 255–342], який дає змогу стверджувати про соціологічний напрям і в українському мовознавстві 30–40 рр. минулого століття. Його представники: Л. Булаховський (антипод Н. Каганович), М. Сулима, О. Синявський, О. Курило та ін. представники радянського мовознавства, а також І. Огієнко, А. Артимович, В. Сімович, Є. Грицак як представники лінгвістичної традиції, що формувалася за межами радянської України і яку ще дотепер мало знаємо.

Перелік питань, які розглянули мовознавці, засвідчує про тяглість ідей у розкритті взаємодії

мови та соціуму: поглиблено розгляд суспільної природи мови (Л. Булаховський, М. Гладкий), мовної політики через акцент на рідномовну політику (І. Огієнко), розглянуто суспільні функції літературної мови та її кодифікацію (М. Сулима, О. Синявський, О. Курило), взаємодію соціальної природи мови і стилю (А. Булаховський, Н. Каганович), питання функцій української мови в суспільстві, поняття норми і нормативного (переймалися представники етнографічного та європеїзаторського напрямів нормування), соціальна сутність антропоніма (Є. Грицак), мова і жінка (В. Сімович), мова і релігія (І. Огієнко), мова й еміграція (І. Огієнко), мова і школа (А. Булаховський, І. Огієнко) та ін. На розв'язання питань про взаємодію мови й суспільства в радянському мовознавстві того часу вплинуло «нове вчення про мову» М. Мара і марксистсько-ленінська ідеологія. Можна побачити тяглість ідей у розкритті взаємодії мови та суспільства також упродовж 40-х рр., коли питаннями суспільної природи мови, кодифікацією літературного стандарту одиноко, після репресій мовознавців, займався Л. Булаховський [7, с. 255–342].

Третій етап – етап радянської соціолінгвістики, який представляли дві школи, І. Білодіда (згадка про неї: [10, с. 4]) та Ю. Жлуктенка. У центрі уваги представників першої були питання українсько-російської двомовності, форми існування мови в радянському суспільстві, ознака досліджень полягала у відповідності аналізу мовного матеріалу ідеологічним приписам. Представники другої школи розкривали питання норми на матеріалі різних мов. Етап ілюструють праці Ю. Жлуктенка, зокрема «Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова у США і Канаді» (1964), «Мовні контакти» (1966), «Українська мова на лінгвістичній карті Канади» (1990) та ін.

Четвертий етап – етап новітньої соціолінгвістики, який розпочався з вивчення соціолінгвістичних проблем у незалежній державі. Тематику праць розширено і поглиблено. Мовознавці обговорюють питання методології (О. Мельничук, В. Русанівський, В. Чемес, Г. Яворська), взаємодії мови і нації (С. Єрмоленко, Я. Радевич-Винницький, О. Ткаченко), мовної ситуації, мови і політики, мовної політики, двомовності (праці В. Демченка, О. Лазаренко, Л. Масенко, О. Руда), соціальної диференціації української мови (Л. Ставицька, Н. Трач, В. Труб), двомовності (Т. Бурда, О. Зарецький, Л. Масенко, Я. Радевич-Винницький, Н. Шумарова), суспільну природу української літературної мови в історії й сьогоденні (Б. Ажнюк, В. Радчук, О. Тараненко, І. Фаріон) та ін. Відбувається диференціація соціолінгвістичного знання: виокремлено предметне поле прикладної та теоретичної со-

ціолінгвістики. Пріоритетні питання: мовна ситуація, мовна політика, двомовність, функції мови/мов та ін. За останні роки триває тенденція до збагачення проблематики: розкрито соціолінгвістичну класифікацію мов (О. Ткаченко), виокремлено питання історії соціолінгвістики (О. Данилевська, Г. Мацюк), здійснено соціолінгвістичний моніторинг (А. Пономаренко), розвивається соціолінгвістична лексикографія (Г. Аркушин, С. Пиркало, Л. Ставицька та ін.). Важливо, що соціолінгвістика увійшла в навчальні плани університетів. Проф. Л. Масенко однією з перших в Україні почала викладати цю дисципліну (див. найновіші праці дослідниці [4–6]). З'явилися підручники для студентів (Н. Шумарова, Г. Мацюк).

2.2. Проблеми. Одна із багатьох – недостатня увага до питань методології соціолінгвістичних досліджень. Праці з новітньої української соціолінгвістики О. Мельничука та В. Русанівського на початку 90-х рр. окреслили увагу до взаємодії мови й суспільства після етапу радянської соціолінгвістики. Однак розвиток світової соціолінгвістики пішов вперед, український читач мало поінформований про процеси, які відбуваються в категорійному полі цього потужного інтеграційного напрямку.

Результати навіть небагатьох соціолінгвістичних проектів, які розкривають питання мовної ситуації в усіх районах України, суспільство не знає. У таких умовах провладні українські політики маніпулюють мовним питанням. Приміром, Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, створену ще у 80-х рр. минулого століття і не для України, Верховна Рада ратифікувала двічі. Цей документ набув чинності з 2006 р. і сьогодні став підґрунтям формулювання приписів щодо мовної політики держави й створення нового законодавства. Якщо до першої ратифікації цього документа в Україні (1999 р.) не було соціолінгвістичних праць про міжнародне мовне законодавство, то восени 2010 р. на час обговорення нового закону про мови вже були рекомендації згаданого в статті міжнародного соціолінгвістичного проекту «Мовна політика та мовна ситуація в Україні» (2008), який окреслив права української мови як єдиної державної мови, засвідчив неприйняття спеціально виокремленого статусу для російської мови, запропонувавши навіть термін «недержавні мови» для всіх уживаних в Україні мов, окрім української [3, с. 332–339].

Бракує емпіричного матеріалу про різні аспекти взаємодії мови та суспільства: наприклад, немає банку даних про мовлення людей різного віку (починаючи від дитячого), несистематизовано іменники міст (хоча вже є низка досліджень про іменники міст), урабаноніми України, немає

записів мовлення людей, які працюють за межами України, ніхто не вивчає мовлення іноземців, мігрантів тощо.

І все ж актуалізація соціолінгвістичного знання відбулася: українські мовознавці бачать завдання сучасної лінгвістики в тому, щоб створити «адекватну, наукову обґрунтовану *соціолінгвістичну* концепцію мовного розвитку в широкому історичному контексті» [22, с. 3]. На перший погляд, висновок простий: потрібно зібрати емпіричний матеріал і щодо нього створювати теоретичні інтерпретації. Проглянувши використану літературу в соціолінгвістичних публікаціях, можна помітити, що для розвитку теорії, крім праць власної традиції, автори використовують результати досліджень російської мовознавчої традиції, менше – польських вчених і ще менше – англійських чи німецькомовних лінгвістів (одна із причин – брак доступу до нових результатів соціолінгвістики), але соціолінгвістика сьогодні – чи не один із найбільше представлених друкованою продукцією напрям світового мовознавства. Разом з тим від часу появи в американській науці новаторських робіт із соціолінгвістики Бока, Фішмана чи Лабова, які вкотре долали методологічну кризу (заперечуючи хомськiанство і шукаючи відповідь на запитання про сутність мовознавства і його завдання), саме роботи цих та інших мовознавців стали тією теоретичною базою, на якій розпочався розвиток соціолінгвістики в Іспанії, Німеччині й інших країнах. Відштовхнувшись від теоретичних результатів американських соціолінгвістів, дослідники формували теорію соціолінгвістики вже щодо своєї мовної дійсності. Таким був один із шляхів побудови теоретичного підґрунтя іспанської чи німецької соціолінгвістики. Велику роль тут відіграли і переклади англійських соціолінгвістичних праць на іспанську чи німецьку мови.

Щоб пришвидшити розбудову української соціолінгвістики, тобто оновити тематику праць, використати нову теорію чи впровадити нові методи, потрібно звернутися до досвіду зарубіжних дослідників. Праці 50–60-х років сьогодні відіграють роль класичних джерел і становлять історію соціолінгвістики (виникали ж бо в умовах зародження нової парадигми), тому доцільно звернутися до сучасних результатів. У такому контексті перспективними сьогодні можна вважати теорію лінгвістичного ландшафту як найновішого відгалуження в зарубіжній соціолінгвістиці, теорію соціономастики, ідеї типологічної соціолінгвістики, впровадження критичного дискурс-аналізу тощо.

Немає діалогу українських науковців із дослідницькими центрами інших країн. Зарубіжні джерела часто не містять інформації про україн-

ську мову або дають необ'єктивну характеристику про процеси в Україні. Наприклад, «The World Major Languages» (1991) [23] – тематична енциклопедія про основні мови світу. Автори брали до уваги такі критерії вибору мов: кількість мовців, статус мов і країни, літературну традицію. Хоча в основу виокремлених мов лягли соціальні характеристики, у перелік слов'янських мов потрапили лише російська, польська, чеська, словацька, сербохорватська мови, тобто інформації про українську мову немає. В іншій енциклопедії – «Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education» (1998) [11] – є відомості про українську мову, однак знаходимо, що Україна стала незалежною в 1991 р., що українська та російська мови офіційні в країні, що українська мова ще відома як малоросійська, бо вона, мовляв, пов'язана з останньою.

2.3. Завдання. Окреслимо першочергові з них, які, на наш погляд, важливо розв'язувати в сучасних умовах, коли напрям ще не до кінця сформований теоретично і методологічно, а для опису категорійної бази недостатньо зібрати та систематизувати емпіричний матеріал (саме такі праці забезпечуватимуть формування ідіоетнічної складової української соціолінгвістичної традиції).

1. Розвивати макросоціолінгвістичні дослідження в Україні як підґрунтя для ухвалення політичних рішень. Подібні роботи мали б використовувати матеріали репрезентативного опитування всього населення держави й здійснюватися за участі не тільки соціолінгвістів, а й соціологів, істориків, культурологів, етнографів, релігієзнавців. Добрим прикладом служить єдиний за останні двадцять років соціолінгвістичний проект в Україні, який охопив 132 населених пункти [2].
2. Здійснювати мікросоціолінгвістичні дослідження, скеровані на індивіда чи окрему соціо-, вікову чи професійну групи. До цього часу все ще поодинокі праці про мову сім'ї, мовлення людей різного віку, починаючи від дитини й аж до похилого віку, мовлення представників конкретних соціогруп, зокрема, вчителів, лікарів, водіїв, продавців, фірм, компаній тощо. Українська соціолінгвістика не займається питаннями мовної соціологізації іноземних студентів, також бракує праць про особливості українського мовлення іноземців чи мігрантів.
3. Розвивати типологічні соціолінгвістичні дослідження. Поява подібних праць – це показник конкурентноздатності української соціолінгвістики серед інших традицій.
4. Окреслити об'єкт і предметну сферу аналізу історичної соціолінгвістики та історії соціо-

- лінгвістики. Дослідники подібних питань мали б зважати на результати, отримані в працях з історії літературних мов, культури мови, історії мовознавства, соціології, демографії, історії, філософії, культурології, релігієзнавства тощо, необхідні для опису взаємодії мови та соціуму в історичному розвитку.
5. Формувати соціолінгвістичну лексикографію, яку представлятимуть одномовні (укладені, приміром, на матеріалі української мови) і перекладні довідники з обов'язковим залученням не тільки англійської чи німецької, а й японської, арабської, китайської та інших мов.
  6. Створити різножанрові праці про взаємодію мови і суспільства, починаючи від соціолінгвістичних енциклопедій та словників і завершуючи не просто монографіями чи статтями, а різного роду хрестоматіями й записами мовлення з урахуванням гендерного, вікового чи професійного чинників носіїв різних мов.
  7. Вивчати мови корінних і нечисленних народів, які живуть в Україні, зокрема, караїмську, кримчацьку, ромську та ін.
  8. Сприяти розвитку соціолінгвістики як навчальної дисципліни. Сьогодні предмет слухають у небагатьох університетах України. Для його поширення спочатку як спецкурсу, а потім і нормативного курсу на гуманітарних факультетах потрібні програми, підручники, хрестоматії. В умовах новітньої лінгвістичної парадигми студент-філолог зобов'язаний вміти інтерпретувати навколишню мовну дійс-

ність науковими засобами. Подібне вміння виникатиме завдяки об'єктивному опису питань соціолінгвістики.

9. Ознайомлювати суспільство з отриманими результатами про аспекти взаємодії мови та соціуму. Воно мало знає про функціонування мови / мов в Україні та у світі з праць науковців. Саме ці знання у парі з розкриттям питань історії, демографії чи етнології, сприятимуть розвитку мовного світогляду громадян, культурі їхнього лінгвістичного та політичного мислення й допомагатимуть зрозуміти маніпуляції провладних політиків.
10. Висвітлювати результати української соціолінгвістичної традиції в міжнародних соціолінгвістичних журналах і збірниках.

Висновки

Соціолінгвістика сьогодні стала передумовою лінгвістичного опису й одним із завдань сучасного мовознавства. У соціолінгвістичних традиціях відбувається генералізація та спеціалізація знання про мову і суспільство. Цей підхід відповідає логіці сучасної мовознавчої парадигми.

Розбудова української соціолінгвістичної традиції сприятиме появі різножанрових праць, дослідженню нових проблем, а звідси і розвиткові методології. Одна з обов'язкових умов розвитку української соціолінгвістики – зв'язки із суспільством для того, щоб передбачити конфліктні ситуації чи маніпуляції мовною свідомістю громадян.

Список літератури

1. Воденичаров П. Социолингвистиката. Критика на езиковете идеологии и идентичности / П. Воденичаров. – София : СЕМА РИЦ, 2003. – 213 с.
2. Мова і мовознавство в духовному житті суспільства : [монографія] / О. Б. Ткаченко, Г. В. Зимовець, С. С. Єрмоленко, Т. В. Радзівєвська. – К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2007. – 352 с.
3. Мовна політика та мовна ситуація в Україні : Аналіз і рекомендації / [за ред. Юліане Бестерс-Дільгер]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 363 с.
4. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики / Л. Масенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2010. – 243 с.
5. Масенко Л. Сміхова культура як стратегія пониження мови в ситуації субординативного білінгвізму / Л. Масенко // Мова і суспільство / [гол. ред. Галина Мацюк]. – Львів : Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2011. – Вип. 2. – С. 93–100.
6. Масенко Л. Суржик : між мовою і «язиком» / Л. Масенко. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2011. – 135 с.
7. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики : Соціологічний напрям у мовознавстві : [монографія] / Г. Мацюк. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 432 с. – (Сер.: «Мова і соціум»; Вип. 1).
8. Мацюк Г. Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції / Г. Мацюк // Соціолінгвістичні студії / [за заг. ред. Л. О. Ставицької]. – К. : Вид. дім Д. Бурого, 2010. – С. 17–22.
9. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики : [навч. посіб.] / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 212 с. – (Сер.: «Мова і соціум»; Вип. 2).
10. Украинско-русское двуязычие : социолингвистический аспект / [Г. Д. Басова, И. В. Борисюк, И. А. Курдюмова и др.]. – К. : Наук. думка, 1988. – 176 с.
11. Baker C. Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education / Colin Baker, Sylvia Prys Jones. – London; Toronto : Multilingual Matters, 1998. – 758 p.
12. Boxer D. Applying Sociolinguistics. Domains and Face-to-Face Interaction / Diana Boxer. – Philadelphia: John Benjamins, 2002. – 244 p.
13. Linguistic Landscape in the City / ed. by Elana Shohamy, Eliezer Ben-Rafael and Monica Barni. – Bristol ; Buffalo ; Toronto : Multilingual Matters, 2010. – 354 p.
14. Coupland N. Introduction / Nikolas Coupland, Adam Jaworski // Sociolinguistics. A Reader and Coursebook / ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski. – New York : St. Martin's Pub., 1997. – P. 1–3.
15. Fishman J. The Sociology of Language / Joshua Fishman // Sociolinguistics. A Reader and Coursebook / ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski. – New York : Newbury House Pub., 1997. – P. 25–30.

16. Koskensalo A. Swedish Language Politics in Finland : Paradigm Changes of Social-Communicative Practices & Discourses since 12th Century until Today // Law, Language and Professional Practice 2012. 2nd International Conference. Book of Abstract. – Naples, 2012. – P. 15.
17. Sociolinguistics. Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft / herausgegeben von Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier. – Berlin ; New York, 1987. – Vol. 1. – 854 p.; Sociolinguistics. Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft / Erster Halbband. – Berlin ; New York, 1988. – Vol. 2. – 1057 p.
18. Sociolinguistics. Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. – 2nd completely revised and extended edition, 2., vollstandig neu bearbeitete und erweiterte auflage / herausgegeben von Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier, Peter Trudgill. – Volume 1/1. Teilband. – Berlin ; New York, 2004. – 854 p.; Volume 2/2. Teilband. – Berlin ; New York, 2005. – 892 p.; Volume 3/3. Teilband. – Berlin ; New York, 2006. – 892 p.
19. Sociolinguistics. Critical Concepts in Linguistics / [ed. by Nikolas Coupland and Adam Jaworski]. – 2009. – V. 1–6.
20. Chambers J. K. Sociolinguistic Metatheory / J. K. Chambers – London : Blackwell, 1995. – 204 p.
21. Sociolinguistic Theory : Linguistic Variation and its Social Significance / F. K. Chambers. – Toronto, 1995. – 256 p.
22. Spolsky B. Sociolinguistics / Bernard Spolsky ; series editor H. G. Widdowson. – Oxford, 1998. – 142 p.
23. The World's Major Languages / [ed. by Bernard Comrie]. – London ; New York, 1991. – 1040 p.
24. Trudgill P. Introducing Language and Society / Peter Trudgill. – London : Penguin English, 1992. – 79 p.

H. Matsyuk

SOCIOLINGUISTICS AS A FIELD OF INTEGRATION RESEARCH DIRECTION IN CURRENT PARADIGM: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN PERSPECTIVE

The article discusses directions of developing the theory and methods of the world sociolinguistics with the aim to demonstrate the unity of universal and ideoethnic components of knowledge about language and society in works of different genres. The experience of the Ukrainian sociolinguistic tradition is systematized in accordance with the stages of characterizing the social nature of language, as well as the problems and tasks of describing the current language situation in Ukraine.

Keywords: theory of sociolinguistics, methods of sociolinguistics, sociolinguistic knowledge, sociolinguistic tradition, Ukrainian sociolinguistics.

Матеріал надійшов 27.04.2012